

висіву 200 і 250 шт./м отримано високий вихід стандартного садивного матеріалу сосни звичайної. Із збільшенням норми висіву, а, отже, із зменшенням площі живлення рослин скорочувався період вегетації сіянців – стандартної висоти вони досягали швидше за густішого посіву. На початкових етапах розвитку норма висіву істотно не впливала на темпи розвитку рослин. Густота рослин також не впливала на схожість насіння. Густота вирощування сіянців впливала на їх лінійні показники. Найвищі значення за лінійними показниками були у сіянців, вирощених за мінімальної густоти, дещо нижчі – у сіянців, вирощених за середньої норми висіву, а найнижчі показники мають сіянці, вирощені за максимальної норми висіву.

У досліджуваному діапазоні норм висіву найбільший вихід стандартного садивного матеріалу отримано за норми висіву 250 шт./м. За мінімальної норми 200 шт./м вихід трохи нижчий, а найнижчий – за максимальної норми висіву 300 шт./м. При цьому вихід стандартних сіянців у відсотках від загальної кількості вищий за мінімальної норми висіву, за середньої норми він нижчий, і найнижчий також за максимальної.

Висновки. Внаслідок досліджень з вирощування однорічних сіянців сосни звичайної у плівковій теплиці пропонуємо висівати насіння нормою 250 і 200 шт./м. За цих норм висіву отримано найбільший вихід стандартного садивного матеріалу з високими лінійними показниками і показниками якості. Первинна перевага садивного матеріалу, отриманого за такої норми висіву, забезпечить йому більшу життєздатність на лісокультурній площі.

Література

1. Игаунис Г.А. Методика изучения агротехники выращивания сеянцев древесных и кустарниковых пород в теплицах с полиэтиленовым покрытием / Г.А. Игаунис // Лесоселекционные исследования : тез. межресп. совещ. – Рига : Изд-во ЛатНИИЛХ, 1978. – С. 64-67.
2. Маспаков Е.Л. Выращивание сеянцев хвойных пород в теплицах с полиэтиленовым покрытием / Е.Л. Маспаков, П.И. Мелешин, И.М. Извекова и др. – Л. : Изд-во ЛенНИИЛХ, 1979. – 54 с.
3. Кальной П.Г. Биолого-экологические и агротехнические основы выращивания лесопосадочного материала в питомниках Украинской ССР : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра с.-х. наук: спец. "Лесные культуры, селекция, семеноводство, озеленение городов" / П.Г. Кальной. – К., 1973. – 38 с.
4. Шевчук В.В. Деякі аспекти вирощування сіянців сосни із закритою кореневою системою на Нижньодніпров'ї / В.В. Шевчук, В.Г. Терлич, В.В. Борисова // Лісівництво і агролісомеліорація : зб. наук. праць. – К. : Вид-во "Урожай". – 2008. – Вип. 114. – С. 295-297.
5. Лялін О.І. Маса і біометричні показники дворічних сіянців сосни звичайної в контейнерах / О.І. Лялін // Лісівництво і агролісомеліорація : зб. наук. праць. – К. : Вид-во "Урожай". – 2008. – Вип. 114. – С. 287-294.
6. Шевчук В.В. Вирощування садивного матеріалу сосни в закритому ґрунті Півдня України / В.В. Шевчук, В.Г. Терлич, Л.І. Алістратова // Лісова типологія в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку. – Харків, 2007. – С. 168-169.

Надійшла до редакції 19.04.2016 р.

Булт А.Г. Влияние нормы высева семян сосны обыкновенной на выход стандартных сеянцев в пленочных теплицах

Актуальность вопроса относительно влияния нормы высева семян на выход стандартных сеянцев с единицы площади растет в связи с переходом лесного хозяйства на селекционную основу и использованием для выращивания посадочного материала из генетически улучшенного семян. Рассмотрены показатели сходства и продолжитель-

ности вегетационного периода в зависимости от нормы высева семян. Исследовано влияние плотности выращивания сеянцев на их линейные показатели. В результате исследований по выращиванию однолетних сеянцев сосны обыкновенной в пленочной теплице вычислена оптимальная норма высева для получения максимального выхода стандартного посадочного материала.

Ключевые слова: сосна обыкновенная, семя, стандартный сеянец, норма высева, всхожесть семян, закрытая почва.

Bulat A.G. The Influence of Scots Pine Seeding Rate on the Yield of Standard Seedlings Seeds in Greenhouses

The relevance of the issue concerning the influence of seeding rate on the yield of standard seedlings per unit area is growing in connection with the transition of forestry on the basis of breeding and using for the cultivation of planting material from genetically improved seeds. Some indicators of similarity and length of growing season, depending on the rate of seeding, are considered. We have proved the density of seedlings growing effect on their linear performance. As a result of studies on the cultivation of annual seedlings of Scots pine in greenhouses we have calculated optimum seeding rate for maximum yield of standard planting material.

Keywords: pinus silvestris, seed, seedling standard, seeding rate, seed germination, closed ground.

УДК 630*2:639.112:591.5

ОСОБЛИВОСТІ ЖИВЛЕННЯ ЗАЙЦЯ СІРОГО (LEPUS EUROPAEUS PALL.) У ВІДКРИТИХ ТИПАХ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ЖИТОМИРЩИНИ У ЗИМОВИЙ ПЕРІОД

В.П. Власюк¹

Розглянуто особливості живлення зайця сірого у зимовий період у відкритих типах мисливських угідь Житомирщини. Визначено видовий склад рослин, якими живиться вид у цю пору. Ці матеріали є важливими для проектування проведення біотехнічних заходів. Встановлено, що у зимовий період серед перелісків та чагарників заць сірий здебільшого живиться дроком красильним (29 %) та зіноваттю руською (22 %); на луках – конюшинами (26 %), тимофійкою лучною (22 %), пирієм повзучим (16 %); на верхових болотах – пагонами верб (38 %), журавлиною болотною (25 %); у листяних і мішаних незімкнутих лісових культурах – чорницею (17 %), конюшинами (13 %) та зіноваттю руською (12 %); на соснових незімкнутих лісових культурах – чорницею (31 %) та зіноваттю руською (24 %); на присадибних сільськогосподарських культурах – конюшинами (17 %), сходами озимих культур (15 %), на бурячищах (13 %), кукурудзою (11 %).

Ключові слова: заць сірий, біотоп, стація, живлення, зимовий період.

Вступ. Заць сірий – один з найпопулярніших видів хутрових мисливських тварин не лише Житомирщини, а й України загалом. На жаль, дотепер цей вид залишається одним з найменш вивчених об'єктів мисливського господарства. Стосовно питань живлення виду в умовах Полісся, у науковій літературі знаходимо лише фрагментарні відомості [1, 4, 7-10]. Останню монографічну роботу з цієї теми датовано 1960 р. [5]. Тут автор розглядає лише загальні питання живлення зайця загалом на території України. Важливо зазначити, що за 40-

¹ доц. В.П. Власюк, канд. с.-г. наук – Житомирський національний агроекологічний університет

50 останніх років істотно змінилася структура земельного фонду. Відповідно, змінилася й структура екосистем, що не могло вплинути й на живлення та склад кормів зайця сірого. Особливості живлення зайця сірого на Житомирщині висвітлено лише у нашій праці [2]. Проте у цій роботі наведено результати досліджень, проведених у лісових типах мисливських угідь.

Оптимальними умовами його проживання є ландшафти, у яких переважають сільськогосподарські угіддя, які чергуються з лісовими масивами, луками, чагарниками, водоймами та іншими відкритими територіями. Найбільш критичним періодом, пов'язаним зі живленням зайця сірого, є зимовий, що зумовлено обмеженістю складу кормів, наявністю глибокого снігового покриву і, як наслідок, їх доступністю. В інші пори року браку у кормах для зайця сірого немає. У зв'язку з цим, розглянемо питання живлення зайця у відкритих типах мисливських угідь Житомирщини саме у зимовий період.

Характер живлення русака значною мірою залежить від глибини снігового покриву. У багатосніжні зими у живленні виду істотно зростає питома вага чагарників і чагарничків, деяких високостеблених трав. Особливо це стосується ожини, малини, чорниці, верб, полину та ін. Проте, й у найсуворіші зими спостерігали живлення зайців трав'яними рослинами. У різні пори року зайці поїдають рослини, які зберігають зелений колір й під снігом, тобто види, у яких хлоропласти не руйнуються під дією низьких температур. Серед видів, у яких відмирає надземна частина рослини, найчастіше поїдають високостеблени трави, зокрема й злакові [2].

Методика досліджень. Живлення тварин вивчали за методикою А.М. Колосова, Н.Н. Баккеева [3]. При цьому спостереження за живленням зайця сірого в польових умовах проводили за жировими слідами. Метод спостереження полягав у обліку поїдання різних видів рослин зустрінутих на жировках. Для можливості статистичного оброблення даних, визначали кількість поїдів на 100 км маршруту. За ступенем їх поїдання, за методикою В.С. Романова [6], корми поділяли на основні (понад 20 % поїдів), другорядні (6-20 %) та рідкісні (до 5 %).

Результати дослідження. Встановлення складу зимових кормів важливо враховувати під час проектування проведення біотехнічних заходів для покращення трофічних і захисних умов для зайця. Особливості живлення зайця сірого, з урахуванням структури рослинного покриву, наведено у табл.

У зимовий період своєрідністю проживання та живлення зайця сірого характеризуються переліски і чагарники. У період снігопадів здобувати корм у цих біотопах досить важко. Проте, наші умови характерні відлигами. У ці періоди зайці досить часто зустрічаються тут. Найбільшу кількість поїдів зафіксовано на гілках дроку красильного (29,2 %), потім зіноваті руської – 22,4 %. Зафіксовано також поїди стебел і сухого листя кропиви (близько 10 %) та костриці (близько 10 %).

Менш привабливими стосовно живлення зайця сірого є луки. На низинних луках найчастіше заєць сірий живиться конюшиною (26,1 %), на суходільних – полином (13,4 %). Опосередковане місце у живленні виду займають тимофійка лучна та пирій повзучий (22,3 і 15,6 %). Ці види є поширеними, зроста-

ють у різних умовах, на різних ґрунтах. В умовах верхових боліт зайці найчастіше живляться різними видами верб, особливо деревних форм (верба біла, ламка та ін.), потім журавлиною болотною та буяхами (37,5; 24,8 та 10,6 % поїдів відповідно). Чималу кількість поїдів зафіксовано у листяних і мішаних лісових культурах. Тут заєць сірий живиться гілками та листям чагарників, трав'яною рослинністю. Особливо він надає перевагу чагарничкам чорниці, конюшині альпійській, зіноваті руській (16,6; 13,2 та 11,5 % фіксацій поїдів).

Кормова база чистих соснових лісових культур є порівняно біднішою. У цих умовах зайця зафіксовано зрідка, головним чином під час поїдання чорниці, зіноваті руської, костриці велетенської (30,7; 24,0 та 13,4 % поїдів).

Табл. 1. Види кормів у живленні зайця сірого у зимовий період в умовах Житомирського Полісся (у перерахунку на 100 км стежкування)

№ з/п	Біотоп (стація)	Вид рослин, яких поїдають	Кількість поїдів	Частка, %
1	2	3	4	5
1	Переліски та чагарники	- дрік красильний	268	29,2
		- зіноваті руська	206	22,4
		- верес звичайний	44	4,8
		- осика	18	1,9
		- костриця велетенська	79	8,6
		- кульбаба лікарська	57	6,2
		- кропива дводомна	90	9,8
		- астаргал солодкий	71	7,7
		- невизначені види рослин	86	9,4
		Разом	919	100,0
2	Луки	- костриця велетенська	67	10,7
		- полин	84	13,4
		- тимофійка лучна	139	22,3
		- пирій повзучий	97	15,6
		- конюшини	163	26,1
		- невизначені види рослин	74	11,9
		Разом	624	100,0
3	Верхові болота	- буяхи	46	10,6
		- журавлина болотна	107	24,8
		- верби	162	37,5
		- пухівки	34	7,9
		- невизначені види рослин	83	19,2
Разом	432	100,0		
4	Листяні і мішані незімкнуті лісові культури	- пирій повзучий	84	7,9
		- зіноваті руська	122	11,5
		- горобина	29	2,7
		- граб звичайний	44	4,1
		- осика	10	0,9
		- ожина	8	0,8
		- малина	29	2,7
		- чорниця	176	16,6
		- костриця велетенська	82	7,7
		- кульбаби	62	5,8

		- конюшини	140	13,2
		- грястиця збірна	74	7,0
		- суниця лісова	47	4,4
		- іван-чай	31	2,9
		- череда	52	4,9
		- невизначені види рослин	72	6,8
		Разом	1062	100,0
5	Чисті соснові незімкнуті лісові культури	- брусниця	12	5,4
		- верес звичайний	8	3,6
		- зіновать руська	52	24,0
		- чорниця	66	30,7
		- костриця велетенська	29	13,4
		- пирій повзучий	20	9,3
		- невизначені види рослин	29	13,4
		Разом	215	100,0
		6	Посівні культури (озими)	- пшениця, жито, тритікале
- невизначені та інші види рослин	121			5,0
Разом	2429			100
7	Присадибні ділянки	- бурячища	270	13,1
		- капуста	109	5,3
		- кукурудза	223	10,8
		- конюшина	349	16,9
		- топінамбур	106	5,1
		- пирій повзучий	87	4,2
		- яблуня домашня	97	4,7
		- гречка звичайна	139	6,7
		- лобода біла	182	8,8
		- лобода міська	91	4,4
		- посіви озимих культур	314	15,2
		- невизначені види рослин	101	4,9
		Разом	2066	100,0
		Всього поїдів		

У зимову пору року для зайця сірого особливо привабливими є посіви озимих культур та рослинність присадибних сільськогосподарських угідь. Ці біотопи зайці використовують як підгодівельні поля. Серед озимих вид регулярно зустрічався на посівах пшениці, жита та ячменю. На присадибних ділянках він надавав перевагу посівам конюшини, знову ж таки озимих культур, бурячищ та залишкам кукурудзяних грядок (16,9; 15,2; 13,1 та 10,8 фіксацій погрозів відповідно). Важливо зазначити, що в цих умовах полювання заборонено, що сприяє концентрації виду на цих ділянках.

За ступенем поїдання до основних кормів зайця сірого, в умовах відкритих типів мисливських угідь, можна віднести: дрік красильний (29,2 %), чорницю (16,6-30,7 %), тимофіївку лучну (22,3 %), конюшину (13,2-26,1 %) та зіновать руську (11,5-24,0 %); до другорядних – пирій повзучий (7,9-15,6 %), полин (13,4 %), кострицю велетенську (7,7-13,4 %), кропиву дводомну (9,8 %), астрагал солодкий (7,7 %), грястицю збірну (7,0 %), кульбабу (5,8-6,2 %), брусницю (5,4 %); до рідкісних – череду (4,9 %), граб звичайний (4,1 %), верес звичайний (3,6-4,8 %), суницю лісову (4,4 %), іван-чай (2,9 %), горобину та малину (по

2,7 %), осіку (0,9-1,9 %) та ожину (0,9 %). На болотах до основних кормів належать різні види верб і журавлина болотна (37,5 і 24,8 % поїдів відповідно). Буяхи та пухівки належать до другорядних кормів.

На присадибних ділянках для зайців другорядними кормами є посіви конюшини (16,9 %) та озимих культур (15,2 %), залишки буряків (13,1 %) і кукурудзи (10,8 %), лобода біла (8,8 %), гречка звичайна (6,7 %), залишки капусти (5,3 %) та топінамбур (5,1 %). Яблуня домашня, пирій повзучий та лобода міська (4,2-4,7 % поїдів) варто віднести до рідкісних кормів присадибних ділянок.

Висновки. Серед перелісків і чагарників взимку зайці найчастіше живилися дроком красильним (29 %) та зіноваттю руською (22 %); на луках – конюшинами (26 %), тимофіївкою лучною (22 %), пирієм повзучим (16 %); на верхових болотах – пагонами верб (38 %), журавлиною болотною (25 %); у листяних і мішаних незімкнутих лісових культурах – чорницею (17 %), конюшинами (13 %) та зіноваттю руською (12 %); на соснових незімкнутих лісових культурах – чорницею (31 %) та зіноваттю руською (24 %); на присадибних сільськогосподарських культурах – конюшинами (17 %), сходами озимих культур (15 %), на бурячищах (13 %), кукурудзою (11 %).

За ступенем поїдання до основних кормів зайця сірого, в умовах відкритих типів мисливських угідь, можна віднести: дрік красильний (29,2 %), чорницю (16,6-30,7 %), тимофіївку лучну (22,3 %), конюшину (13,2-26,1 %) та зіновать руську (11,5-24,0 %); до другорядних – пирій повзучий (7,9-15,6 %), полин (13,4 %), кострицю велетенську (7,7-13,4 %), кропиву дводомну (9,8 %), астрагал солодкий (7,7 %), грястицю збірну (7,0 %), кульбабу (5,8-6,2 %), брусницю (5,4 %); до рідкісних – череду (4,9 %), граб звичайний (4,1 %), верес звичайний (3,6-4,8 %), суницю лісову (4,4 %), іван-чай (2,9 %), горобину та малину (по 2,7 %), осіку (0,9-1,9 %) та ожину (0,9 %). На болотах до основних кормів належать різні види верб та журавлина болотна (37,5 і 24,8 % поїдів відповідно). Буяхи та пухівки належать до другорядних кормів.

На присадибних ділянках для зайців другорядними кормами є посіви конюшини (16,9 %) та озимих культур (15,2 %), залишки буряків (13,1 %) і кукурудзи (10,8 %), лобода біла (8,8 %), гречка звичайна (6,7 %), залишки капусти (5,3 %) та топінамбур (5,1 %). Яблуню домашню, пирій повзучий та лободу міську (4,2-4,7 % поїдів) варто віднести до рідкісних кормів присадибних ділянок.

Література

1. Допельмайр Г.Г. Биология лесных птиц и зверей : учеб. пособ. [для студ. лесохоз. ВУ-Зов] / Г.Г. Допельмайр, А.С. Мальчевский, Г.А. Новиков Г.А. и др.; под общ. ред. Г.А. Новикова. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "Высш. шк.", 1966. – 403 с.
2. Власюк В.П. Особливості зимового живлення зайця сірого (*Lepus europaeus* Pall.) у лісових угіддях Житомирщини / В.П. Власюк // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.11. – С. 41-46.
3. Колосов А.М. Биология зайца-русака : матер. к познанию фауны и флоры СССР / А.М. Колосов, Н.Н. Баккеев. – М. : Тип. ЦО МВС СССР "Красная звезда", 1947. – 102 с.
4. Колосов А.М. Биология промыслово-охотничьих зверей СССР / А.М. Колосов, Н.П. Лавров, С.П. Наумов. – М. : Изд-во "Высш. шк.", 1979. – 416 с.
5. Корнеев О.П. Засць-русак на Україні / О.П. Корнеев. – К. : Вид-во Київ. держ. ун-ту, 1960. – 108 с.
6. Романов В.С. Охотоведение : учебник / В.С. Романов, П.Г. Козло, В.И. Падайга. – Мн. : Изд-во "Тесей", 2005. – 448 с.

7. Савицкий Б.П. Млекопитающие Белоруссии / Б.П. Савицкий, С.В. Кучмель, Л.Д. Бурко. – Мн : Изд. центр БГУ, 2005. – 318 с.

8. Справочник охотника / под ред. М.С. Долбика. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. – Мн. : Изд-во "Ураджай", 1987. – 302 с.

9. Татаринов К.А. Звірі західних областей України / К.А. Татаринов. – К. : Вид-во АН УРСР, 1956. – 301 с.

10. Харченко Н.Н. Охотоведение : учебник / Н.Н. Харченко. – М. : Изд-во МГУЛ, 2002. – 370 с.

Надійшла до редакції 21.03.2016 р.

Власюк В.П. Особенности питания зайца-русака (*Lepus europaeus* Pall.)

в открытых типах охотничьих угодий Житомирщины в зимний период

Рассмотрены особенности питания зайца-русака в зимний период в открытых типах охотничьих угодий Житомирщины. Определен видовой состав растений, которыми питается вид в это время. Эти материалы важны для проектирования проведения биотехнических мероприятий. Установлено, что в зимний период среди перелесков и кустарников заяц-русак в основном питается дробом красильным (29 %) и ракитником русским (22 %); на лугах – клеверами (26 %), тимфеевкой луговой (22 %), пыреем ползучим (16 %); на верховых болотах – побегами ив (38 %), клоковкой болотной (25 %); в лиственных и смешанных несомкнутых лесных культурах – черникой (17 %), клеверами (13 %) и ракитником русским (12 %); на сосновых несомкнутых лесных культурах – черникой (31 %) и ракитником русским (24 %); на приусадебных сельскохозяйственных культурах – клеверами (17 %), всходами озимых культур (15 %), на бурячищах (13 %), кукурузой (11 %).

Ключевые слова: заяц-русак, биотоп, станция, питание, зимний период.

Vlasjuk V.P. Some Peculiarities of Grey Hare (*Lepus Europaeus* Pall.)

Nutrition in Open Hunting Grounds of Zhytomyr Region in Winter Period

Nutrition peculiarities of grey hare (*Lepus europaeus* Pall.) in open hunting grounds of Zhytomyr region in winter period are studied. The species structure of plants which hares eat is established. These data are important in biotechnical measures planning. It is also established that in winter period in woods and shrubs in winter hares most often feed on woodvax (29 %) and laburnum Ruthenian (22 %); on meadows – on clover (26 %), timothy grass (22 %), couch grass (16 %); on raised bogs – on willow stems (38 %), cranberry (25 %); in unclosed deciduous and mixed forests – on blueberry (17 %), clover (13 %), laburnum Ruthenian (12 %); in unclosed pine forests – on blueberry (31 %) and laburnum Ruthenian (24 %); on household plots – on clover (17 %), sprouting winter crops (15 %), remains of beet (13 %), corn (11 %).

Keywords: grey hare, biotope, station, forage, winter period.

УДК 630*[26+23]

ЛІСОВА КОМПОНЕНТА АГРОЛАНДШАФТІВ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО СТЕПУ

Л.М. Стрельчук¹

Вивчено сучасний стан типового для району досліджень господарства на темно-каштанових ґрунтах з майже завершеним комплексом лісомеліоративних насаджень. За рельєфом, ґрунтово-кліматичними характеристиками та структурою захисних лісових насаджень він є одним із найкращих в його лівобережній частині. Завдяки наявності значних площ лісових насаджень різного цільового призначення (сади, дендрарії, лісові масиви, полезахисні лісові смуги) вони мають значний загальний екологічний вплив на навколишнє середовище, і можуть бути основою для створення моделі стійкого лісоаг-

рарного ландшафту. Існуючі насадження, здебільшого, відповідають нормативним вимогам з розташування, породного складу, схем змішування та лінійних параметрів. Проте підвищення лісомеліоративного потенціалу можливе внаслідок розширення видового складу дерев та чагарників, удосконалення структури захисних лісових насаджень.

Ключові слова: комплекс лісомеліоративних насаджень, лісоаграрний ландшафт, посушливий степ.

Вступ. Південний Степ України займає південь причорноморської рівнини та характеризується як посушливий і близький до континентального. Середньорічна кількість опадів змінюється в межах 300-460 мм. Найменше їх випадає у районі Присивашся та Каховського водосховища, де й сконцентровані каштанові та темно-каштанові ґрунти різного ступеня солонцюватості. Північніше, у зоні південних чорноземів, за рік випадає понад 400 мм [1, 2].

Температурний режим регіону підвищений і середньорічна температура змінюється від + 7,9 °С – на північному сході до + 11,1 °С – на південному заході. За агролісомеліоративним районуванням Б.Й. Логгінова [3], територія зони розділена на 4 райони: I – Нижньодніпровські піски; II – каштаново-солонцюватий ґрунтовий комплекс; III – темно-каштанові ґрунти; IV – південні чорноземи. Їх площа становить відповідно 0,3 млн га; 1,0; 1,3; та 6,9 (разом 9,5) млн га. Сільськогосподарські угіддя загалом займають 5407 тис. га, з яких розорано 4692 тис. га або 86,8 % площі [4]. В окремих адміністративних районах цей показник ще вищий і досягає 97-98 % (Нижньосірогоський, Горностаївський та деякі інші райони Херсонської обл.). Такий стан зумовлений переважанням у ґрунтовому покриві родючих південних чорноземів і темно-каштанових ґрунтів і є наслідком екстенсивного сільського господарства.

Для захисту агроландшафтів від шкідливих впливів застосовують полезахисне лісорозведення як сукупність насаджень різних просторово-цільових форм. У Херсонській обл. значного поширення набуло полезахисне лісорозведення як один із головних факторів охорони і збереження польових угідь від несприятливих явищ клімату. Загальна площа полезахисних лісових смуг за обліком 2011 р. становила 28269,5 тис. га (0,5 %), що є значно нижчим показником від рекомендованих сучасних нормативів. Тому актуальним для регіону є удосконалення просторової структури захисних лісових насаджень і дослідження, пов'язані з оптимізацією їх меліоративного впливу на агроландшафти регіону.

Стан питання. Регіон досліджень характеризується екстремальними проявами небезпечних для ведення сільського господарства факторів, особливо сильними вітрами та пиловими бурями. Найбільших швидкостей при пилових бурях вітри досягають в Приазов'ї та південно-східній частині Причорноморської низовини, найменших – на заході регіону. Найчастіше пилові бурі трапляються у Присивашся та Приазов'ї, найрідше – у Задністров'ї та на Правобережжі Дніпра. Серед факторів, які також знижують ефективність сільського господарства зони, чільне місце належить посушливості клімату. Г.М. Висоцький [5, 6] встановив, що величина цього показника визначається відношенням річної суми опадів та випаровуванням з відкритої водної поверхні. Величина цього відношення для деяких районів (Цюрупинський, Чаплинський, Каланчацький) Херсонщини не перевищує 0,25 і їх клімат можна характеризувати як напівпустельний.

¹ асист. Л.М. Стрельчук – Херсонський ДАУ